

לרסן את סוס הפרא

במספר פסקי דין שניתנו לאחרונה חולק הרכוש בין בני זוג שלא באופן שווה מכוח סעיף 8 לחוק יחסי ממון. הסעיף הגמיש מהווה כלי חשוב לביצוע צדק חלוקתי, אבל מילת המפתח היא מידתיות. העניין הוא שמונח זה, בדיוק כמו השימוש בסעיף, הוא סייח שלא ברור לאן יוביל את רוכבו

בני דון־יחיא

לבקשת אחד מבני הזוג – אם לא נפסק בדבר יחסי הממון בפסק דין להתרת נישואין – לעשות אחת או יותר מאלה במסגרת איזון המשאבים:

(1) לקבוע נכסים נוספים על המפורטים בסעיף 5 (שוויים לא יאוזן בין בני הזוג); (2) לקבוע שאיזון שווי הנכסים, כולם או מקצתם, לא יהיה מחצה על מחצה, אלא לפי יחס אחר שיקבע בהתחשב, בין השאר, בנכסים עתידיים, לרבות כושר ההשתכרות של כל אחד מבני הזוג; (3) לקבוע שאיזון שווי הנכסים, כולם או מקצתם, לא יהיה לפי שוויים במרעד איזון המשאבים, אלא לפי שוויים במועד מוקדם יותר שיקבע;

מטרת סעיף 8 לאפשר במקרים חריגים וצודקים לסטות מעקרון היסוד הקבוע בסעיף 5 לחוק יחסי ממון, שלפיו זכאי כל אחד מבני הזוג למחצית שוויים של כלל נכסי בני הזוג (למעט חריגים).

על המושג "תקנת הציבור" שבסעיף 30 לחוק החוזים (חלק כללי) נהגו שופטי בית המשפט העליון לומר כי הוא "סוס פרא". הסעיף קובע: "חוזה שכרי-תנו, תוכנו או מטרתו בלתי מוסריים, בלתי חוקיים או סותרים את תקנת הציבור – בטל". השופט ברק כתב (ע"א 207/79) כי יש לנהוג בתקנת הציבור "ברי-סון, בהתאפקות ובתחושה של המשכיות". השופט זמיר כתב (בג"ץ 6086/95) כי "תקנת הציבור, גם אם אינה סוס פרא אלא, אולי, מכונית שהנהג שולט בה, דורשת נהיגה זהירה". בע"א 566/77 הזכיר השופט אלון שהאנגלים אומרים שתקנת הציבור היא

עו"ד בני דון־יחיא
כתב מספר ספרים בתחום
דיני המשפחה; מעלה מופע
הומוריסטי על זוגיות,
"טובים השניים"

"כסוס פרוע שרוכבו אינו יודע לאן יובילו". מה יש ב"תקנת הציבור" הגורם לגישה הזאת? האופי המעורפל של העיקרון, המותיר לכל שופט לצקת בו תוכן כרצונו.

יש לקחת בחשבון שכך יקרה גם לסעיף 8 לחוק יחסי ממון בין בני זוג. זו לשון הסעיף, שכותרתו "סמכויות מיוחדות": "ראה בית המשפט או בית הדין נסיבות מיוחדות המצדיקות זאת, רשאי הוא,

הסעיף מתנה את הפעלתו בשני סייגים: נסיבות חריגות, והצדקה לסטות מהאיזון השוויוני בשל הנסיבות החריגות. המחוקק לא פירט מעבר לכך, ולכן נתון השימוש בסעיף לשיקול דעתו של כל שופט

בעל לא יזכה במחצית הרכוש המשפחתי אלא רק ברבע, מאחר שלא הראה טעם מספיק לסיבת היותו מובטל: "כאשר בן זוג אחד אינו תורם לתא המשפחתי, תוך שהוא מאמץ לעצמו גישה של התנערות מאחריותו לתרום ממאמציו לכלכלת המשפחה... קיימת הצדקה להפחתת חלקו של הנתבע מן המחצית..."

בתמ"ש (י"ם) 20674/04 פסקה השופטת מימון כי כל צד יישאר עם נכסיו שלו: "בנסיבות אלה של שיהוי של 26 שנים, אלימות פיזית ונפשית קיצונית וקשה בה נקט התובע כלפי הנתבעת, והיות הצדדים חיים בנפרד באופן טוטאלי בניתוק ובניתוק כל קשר כלכלי ביניהם כל השנים הללו, יש מקום להשתמש בסמכות הנתונה עפ"י סעיף 8 לחוק יחסי ממון בין

בתי המשפט למשפחה לא עשו עד כה שימוש רב בסעיף 8. לא פעם נאמר בפסקי דין כי השימוש בסעיף זה "יהיה במשורה", אבל באחרונה ניתנו פסקי דין אחדים שחילקו את הרכוש, מכוח סעיף 8, שלא בשווה, ונראה כי בתי המשפט ירבו להשתמש בו בעתיד, ובמיוחד ביישום התיקון האחרון לחוק, תיקון 4, בסעיף 8(2). התיקון מדבר על התחשבות "בנכסים עתידיים, לרבות כושר ההשתכרות של כל אחד מבני הזוג", כשיקול לחלוקה לא שווה של מסת הרכוש שהצטבר בנישואים מעבודתם של הצדדים. ברשימה זו נתמקד בעיקר באפשרות של חלוקה לא שווה של הרכוש המשפחתי לפי סעיף 8(2). נסקור תחילה פסקי דין אחדים שהפעילו סעיף זה. בתמ"ש (י"ם) 20964/02 קבע השופט גרינברגר שה-

בני זוג, זאת על מנת לעשות צדק".

בתמ"ש (י"ם) 26473/97 פסקה השופטת מימון כי צבירותה של האישה יישארו לה בלבד בשל אלי-מות הבעל והברחת רכוש. בתמ"ש (י"ם) 1933/09 קבעה השופטת מימון כי מחלקו של הבעל לפני עריכת איזון המשאבים יופחתו 144 אלף שקל לטר-בת האישה: "החלטתי היא כי הדרך הנכונה בנסיבות שבפני היא להפעיל את שיקול הדעת אשר ניתן עפ"י סעיף 8(2) לחלוקה ביחס שונה, שאינו שוויוני, את נכסי הצדדים, נוכח 'כושר ההשתכרות העתידי' של הנתבע".

בתמ"ש (ר"ג) 43611/98 פסקה השופטת צפת כי כספי העתודה הכלכלית של האישה לא יאוזנו:

"בבוא האיש לדרוש איזון בכ-ספי עתודה כלכלית של האשה, שהיא עמלה וטורחת לצביר-תם, עליו לבוא בידיים נקיות. משהוא בחר לבזבז את כספי המשפחה על הוללות במקום לצבור כספים אלו כעתודה כלכלית ברת איזון, אזי אי-נני מוצאת שיש לתת לו זכות איזון בעתודותיה הכלכליות של האשה... נסיבות אלו מצ-דיקות סטיה מאיזון שוויוני וקביעה בהתאם לסעיף 8(1) לחוק, כי שוויון של זכויות אלו לא יאוזן".

בתמ"ש (ב"ש) 15485/03 החליט השופט טפרברג לחייב בעל לשלם לאשתו 26 אלף

שקל - עלות שכר לימוד לאישה לשנתיים - וכן 24 אלף שקל כהשלמת הכנסה בתקופת הלימודים. הסיבה: להגיע לשוויון בהשכלה של הצדדים משום שהבעל התקדם בהשכלתו יותר מהאישה.

השופטת רוטשילד (בתמ"ש (ר"ג) 41000/98) כתבה שטענת הבעל נגד הכללת כספיו מלפני הני-שואים באיזון המשאבים חסרת תום לב, שכן אשתו מימנה חלק מדירתם מכספים שצברה לפני החתונה. לכן איזנה לפי סעיף 8 גם את כספי הבעל.

בתמ"ש (ת"א) 70030/98 כתב השופט שוחט על הצורך בשוויון הזדמנויות לכל אחד מבני הזוג "לע-

מוד על הרגליים" לאחר הפירוד: "השוויון ייעשה לא בחלוקה שווה של הנכסים אלא חלוקת הנכסים תי-עשה באופן שיקנה שוויון הזדמנויות לכל אחד מבני הזוג לבנות את עתידו" (עוד בנושא זה, במאמרו של השופט שוחט "הלכת השיתוף - מחלוקה שווה לש-וויוניות בחלוקה", ספר שמגר ג' עמ' 731).

בע"מ (י"ם) 638/04 כתב השופט דרורי: "במקרים המתאימים, כאשר מוכחת אלימות פיזית ונפשית, ובמיוחד כאשר אינה חד פעמית אלא נמשכת, ניתן לעשות שימוש מושכל בסעיף 8(2) באופן שייתן ביטוי לכך שמדובר באישה מוכה, והצדק מחייב כי במסגרת החלוקה של כלל הנכסים, החלק שיינתן לה - יהיה גבוה יותר..."

בתי הדין הרבניים פסקו פעמים אחדות כי בגידת אישה מהווה חריג המצדיק, לפי סעיף 8(2), קביעה כי אין לאישה זכות בצבירותו של הבעל. במקרה אחד החליט בית הדין האזורי בבאר שבע על חלוקה שווה של הרכוש למרות טענת הבעל על בגידת אשתו. בית הדין הרבני הגדול קיבל את ערעור הבעל, ופסק כי בשל הבגידה איבדה האישה את זכותה למחצית רכושו של בעלה. בג"ץ (8928/06) ביטל את החלטת בית הדין הגדול.

סעיף 8 מתנה את הפעלתו בשני סייגים: נסיבות חריגות, והצדקה לסטות מהאיזון הש-

וויוני בשל הנסיבות החריגות. המחוקק לא פירט מעבר לכך, ולכן נתון השימוש בסעיף לשיקול דעתו של כל שופט. יש מקום לחשש ששימוש אינפלציוני בסעיף 8 יפגע ביציבות החיונית מאוד להערכת מצב משפטית ריאלית, של בני הזוג ופרקליטיהם, עם פרוץ הסכסוך. ועוד חשש: ריבוי החריגים מעקרון החלוקה השווה של הרכוש יעודד צדדים לנסות את מזלם בבתי המשפט, והדבר יגרום לשטף של הת-דינויות (עמד על כך השופט דרורי בע"מ 638/04 הנ"ל). קלקול נוסף: בנישואים ראשוניים יתרבו המ-קרים שבהם צד אחד (לרוב הגבר) יעמוד על עריכת

יש מקום לחשש ששימוש אינפלציוני בסעיף 8 יפגע ביציבות החיונית מאוד להערכת מצב משפטית ריאלית, של בני הזוג ופרקליטיהם, עם פרוץ הסכסוך. חוסר הוודאות לא יתרום ליעד העיקרי של בתי המשפט למשפחה: לסיים את המחלוקות בין בני הזוג במהירות וביעילות

רבה אשר נותנת בידי הערכאה השיפוטית כלים לאזן את הנכסים בין הצדדים באופן הוגן על פי שיקולים כלכליים ואחרים.

מהי גמישות רבה? אין עדיין הלכה פסוקה. פסקי משפחה בודדים מגיעים לערכאה השלישית. הלכת "חניון חיפה" חוסמת אותם. אולי הגיע הזמן שבנו־שא רשימה זו יראו שופטי העליון את החניון כמלא, ויאפשרו, תוך גילוי גמישות מידתית, חניה על המ־דרכה עד לגיבוש מדיניות צלולה שתחייב את הער־כאה הראשונה.

הסכם ממון לפני הנישואים, דבר שמשבש לעיתים את היחסים כבר בתחילת הדרך.

לא אחת מוזכר עקרון תום הלב בהקשר לסעיף 8. גם ריבוי השימוש בעיקרון זה – סוס פרא בפני עצמו – כדי לסטות מהוראות חוק ומפסיקה רבת שנים, בעייתי. ולא הזכרנו את המקרים (הבודדים עד כה) שבהם הוכללו "נכסים חיצוניים" מלפני הנישואים, וכן מתנות וירושות שהתקבלו בנישואים, במסת הרכוש לחלוקה למרות האמור בסעיף 5(א)(1) לחוק יחסי ממון ("...זכאי כל אחד מבני הזוג למחצית שווים של כלל נכסי בני הזוג, למעט (1) נכסים שהיו להם ערב הנישואין או שקיבלו במתנה או בירושה בתקופת הנישואין").

טוב שסעיף 8 קיים, וכמוהו גם דוקטרינת תום הלב. הם כלים חשובים לביצוע צדק חלוקתי, המא־פשר לבן הזוג החלש כלכלית – הנשים בדרך כלל – לפתוח חיים חדשים מנקודת מוצא מאוזנת ביחס לבן הזוג החזק. מילת המפתח היא מידתיות. אלא שאף מונח זה הוא סייח שלא ברור לאן יוביל את רוכבו.

אין להתעלם מהאפשרות שהשקפתו האישית של השופט, שיחסו האישי למקרה שבפניו, שאהדתו או היפוכה לאחד מבני הזוג או לעורכי דינם – אלה עשויים לגרום לחלוקה לא שוויונית במקרים שבאולם הדיונים הסמוך היה נפסק אחרת.

מתרחש תהליך מעניין: "הלכת השיתוף" שקד־מה לחוק יחסי ממון, פרי הפסיקה בלבד, מתחילה להצטייר כמדיניות משפטית יציבה יותר מהחוק, שנועד לעגן את הלכת השיתוף כזכות חקוקה. חוסר הוודאות, אם ילך ויגבר, לא יתרום ליעד העיקרי של בתי המשפט למשפחה: לסייע לבני זוג מסוכסכים לסיים את המחלוקות שביניהם במהירות וביעילות. רצוי ביותר שבית המשפט העליון יקבע בהקדם אס־כולה ברורה בתחום הזה.

במקרים בודדים עד כה הביעו שופטי העליון דעה כללית על גבולות סעיף 8. בבג"ץ 8928/06 הנ"ל כתבה השופטת נאור: "הכלל בחוק יחסי ממון הינו איזון שווה של הנכסים בני האיזון בין בני הזוג. סטייה מכלל זה תעשה רק בנסיבות מיוחדות לאחר שנבחן 'מכלול נסיבותיו של כל מקרה לגופו בהתח־שב בכלל השיקולים הרלוונטיים' (בג"ץ 4178/04). בית־משפט זה כבר קבע כי סעיף 8 מאפשר גמישות

התופעה של הפיכת חשודים, נאשמים ומי שהורשעו בעבירות חמורות לגיבורי תרבות, שדמותם מככבת מעל המרקעים ועמודי השער בעיתונות, יש בה, לכשעצמה, כדי לפגוע בציבורים כאלה ואחרים של נפגעי עבירות

השופט רון שפירא,
עת"א 35503-01-10, ניתן ביום 6.10.2010